

Локален развој или тековна потрошувачка: За која намена се трошат општинските пари?¹

Деспина Петреска

Despina.petreska@financethink.mk

*Асоцијација за економско истражување, застапување и донесување економски политики
Finance Think, Скопје*

Благица Петрески

Blagica.petreski@financethink.mk

*Асоцијација за економско истражување, застапување и донесување економски политики
Finance Think, Скопје*

HR EXCELLENCE IN RESEARCH

Скопје, 2015

---

¹ Овој документ е овозможен со поддршка од Фондација Метаморфозис во партнерство со МЦЕТ и РЕАКТОР, а со финансиска помош од Европската комисија преку програмата IPA CIVIL SOCIETY FACILITY (CSF) 2012-2013. Содржината на документот е одговорност на авторите и не ги изразува ставовите на донаторите.

Содржина

Вовед.....	3
1. Јавни финансии.....	4
2. Анализа на приходите	6
2.1 Како се финансираат најголемите општини во Македонија: сопствени извори или трансфери?.....	7
3. Анализа на расходите	11
3.1 Анализа на општинските расходи: капитални инвестиции или тековна потрошувачка?..	12
3.2 Општествена одговорност на општините.....	18
4. Транспарентност на општините.....	19
Заклучок и препораки.....	20
Користена литература	21

Вовед

Секоја општина има обврска да ги објавува сопствените буџети, завршните сметки на буџетите и нивните ребаланси, со цел граѓаните да имаат увид во начинот на кој се трошат општинските пари. Со оглед на тоа дека во нормални земји, најголем дел од приходите на општините се генерираат од граѓаните, преку наплата на даноци, комуналии и тарифи, секој граѓанин има право да знае за што се трошат „неговите“ пари. Најдобро вложени се парите инвестирани во капитални проекти, кои се најзначајни за долгорочниот развој на општините и благосостојбата на нивните граѓани.

Целта на овој труд е да ги анализира намените за кои општините ги трошат буџетските средства, со цел да се утврди дали тие вложуваат во капитални инвестиции кои би имале влијание врз развојот на општините на долг рок, или пак, средствата се трошат за финансирање на тековните активности.

Трудот е организиран на следниот начин. Првиот дел дава краток опис на значењето на јавните финансии, буџетите и нивните компоненти. Во вториот дел се разгледуваат приходите и нивната структура, а дел три дава детална слика на општинските расходи, нивната намена и износот на приходи и расходи по глава на жител. Дел 4 го опишува степенот на транспарентност на анализираниите општини при објавувањето на буџетите и нивните завршни сметки и дел 5 го заклучува трудот.

1. Јавни финансии

Јавните финансии се гранка од економската наука која ги мери приходите и трошоците на државните власти, и ги прилагодува на еден или друг начин, за да Владата стигне до посакуваните ефекти (Jain, 1989). Според Gruber (2005) основен домен на јавните финансии е да ги следи владините ефекти врз а) алокацијата на ресурси, б) дистрибуцијата на доход и в) макроекономската стабилност. Алокацијата се однесува на намалување на економските несовершености кои настануваат како резултат на пазарите, конкуренцијата, монополите и државните политики. Со редистрибуцијата на доходот се врши распределување на средствата од една на друга категорија граѓани, со цел намалување на нееднаквостите во општеството. Економската стабилизација пак, подразбира подобрување на економската активност преку зголемување на агрегатната побарувачка.

Основен документ кој ги сумира сите Владини финансиски активности е буџетот. Наједноставно, буџетот е проекција на идните приходи и расходи на властите, најчесто за период од една година. Приходите, во најголема мера се акумулираат од даноците што граѓаните и физичките лица ги плаќаат по разни основи, и истите се насочени кон расходи кои треба да дадат економска стабилност и раст и социјална заштита на населението, со една единствена цел: подобрување на општествената состојба.

Во нашата земја, изготвувањето, донесувањето и извршувањето на владиниот буџет се регулира со Законот за буџет на Република Македонија. Според овој закон, буџетот претставува „акт со кој се планираат годишните приходи и другите приливи и одобрени средства и ги вклучува централниот буџет и буџетите на фондовите“ (стр. 1). Со истиот закон, се регулира и изготвувањето, донесувањето и извршувањето на буџетите на единиците на локалната самоуправа (општините) и град Скопје. Според него, буџетите на општините се дефинирани како годишен план на приходи, приливи и други средства, и ги вклучува:

- Основниот буџет – годишен план на приходи, приливи и одобрени средства со буџетот, за финансирање на основните надлежности на буџетските корисници;

- Буџет на донации – годишен план на приходи од донации и одобрени средства кои се користат строго наменски и согласно договорот склучен со донаторот;
- Буџет на дотации - годишен план на приходите од дотации и одобрените средства кои се користат за финансирање на надлежностите на општината, за финансирање конкретна намена, надлежност, програми и инвестициони проекти;
- Буџет на заеми - годишен план на приливи од заеми и одобрените средства кои се користат за финансирање на надлежност, програми и проекти;
- Буџет на самофинансирачки активности - годишен план на приходите од активностите на буџетските корисници, односно единките корисници кои се дополнителни на основните активности дефинирани со закон и на одобрените средства.

Според Tassonyi (2002), буџетите на општините треба да бидат дизајнирани за да успешно ги постигнат следниве цели: а) да им обезбедат финансиска контрола на локалните власти; б) да им обезбедат информации неопходни за ефикасно и ефективно донесување одлуки и в) да го подобрат програмското и финансиското планирање.

Изготвувањето и на буџетот на Владата и на општинските буџети е водено од неколку основни начела:

- Сеопфатност – прикажување на сите приходи, приливи, расходи и одливи;
- Буџетска рамнотежа – вкупните приходи и расходи да ги покриваат одобрените средства во буџетот;
- Специфичност – одобрените средства се наменуваат за посебни цели;
- Економичност – одобрените средства се користат навремено, со соодветен износ, имајќи ги предвид цената и квалитетот;
- Ефикасност – најдобар однос помеѓу употребените средства и постигнатите резултати;
- Ефективност – остварување на поставените цели и саканите резултати;
- Транспарентност – достапност на јавноста во сите фази на подготвување и

извршување;

- Сигурно финансиско работење – извршување на буџетот во согласност со ефективна и ефикасна внатрешна контрола како процес што се применува на сите нивоа на управување со финансиските средства.

2. Анализа на приходите

Со оглед на тоа дека, според наједноставната дефиниција, буџетот, вклучувајќи ги и општинските буџети, претставува годишен план на приходите и расходите, неопходно е анализата да се почне со овие две односни буџетски ставки. **Приходите на општините претставуваат сите приливи на средства кои една општина ги добива за време на една буџетска година.** Според Huddleston (2005), општините стекнуваат приходи од три извори. Прво, преку наплата на даноци за имотите што луѓето ги поседуваат на нивната територија, како земја, куќи/станови или бизниси, зависно од вредноста на имотот. Второ, преку наплата на тарифи за услуги како вода, електрична енергија и користење на општински објекти, како спортски терени. Некои општини може да генерираат многу приходи од овој извор, додека посиромашните општини не „заработуваат“ ништо и се целосно зависни од трансферите од централната власт, што е трет извор на приходи за општините.

Според Правилникот за класификација на приходите (Министерство за финансии, 2009), постојат неколку основни подкатегории на приходи и тоа:

- *Даночни приходи*, во кои спаѓаат приходи од данок на доход, добивка и капитална добивка, даноци на имот, даноци на стоки и услуги (ДДВ, акцизи, такси), специфични даночни приходи (комунални даноци, такси од дозволи за користење или вршење дејност и такси на моторни возила).
- *Неданочни приходи*, во кои спаѓаат претприемачки приход и приход од имот, глоби, судски и административни такси, такси и надоместоци, други владини приходи и други неданочни приходи.
- *Капитални приходи*, во кои спаѓаат продажба на капитални средства, продажба

на стоки, продажба на земјиште и нематеријални вложувања, капитални трансфери од невладини извори и камати.

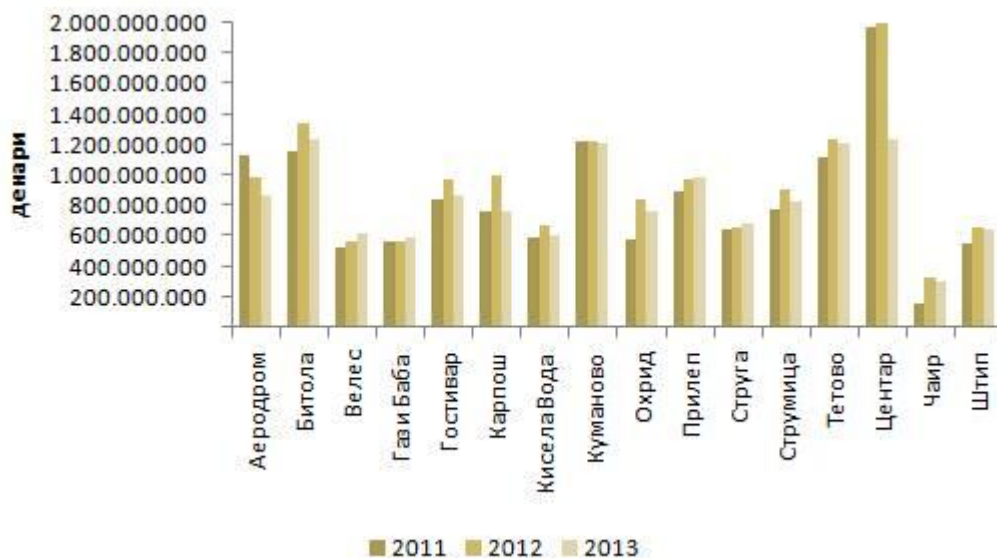
- *Трансфери и донации*, во кои спаѓаат трансфери од други нивоа на власт, донации од странство, капитални донации и тековни донации.
- *Домашно вложување*, кое го сочинуваат краткотрајни позајмици во земјата, благајнички записи, долгорочни обврзници и домашно задолжување
- *Задолжување во странство*, кое го сочинуваат меѓународни развојни агенции, странски влади и други задолжувања во странство
- *Продажба на хартии од вредност*
- *Приходи од отплата на заеми*

2.1 Како се финансираат најголемите општини во Македонија: сопствени извори или трансфери?

Анализата на приходите на 15 најголеми општини во Македонија, според бројот на жители, ја започнуваме со анализа на висината на приходите кои општините ги генерираат по разни основи. На Графикон 1 е претставено движењето на приходите во периодот 2011-2013 година. Највисоко ниво на приходи генерираат општините Центар, Тетово, Куманово, Битола и Аеродром, додека општина Чаир има убедливо најниско ниво на приходи од околу 300 милиони денари². Значајно отстапување во нивото на приходи се забележува во општина Центар, во 2011 и 2012 година, кога општината остварила приходи од над 2 милијарди денари. Потеклото на овие приходи, и на приходите на останатите општини, е прикажано на Графикон 2, каде што се разгледува структурата на приходите на секоја општина.

² Буџетот на општина Чаир го добивме по две основи, директно од општината и од Централен Регистар на РМ. Анализата ја работиме според завршните сметки од општината, но постои нејасност колкав е износот на трансфери од власт и можно е овој износ да не ги вклучува во целост сите трансфери од власта.

Графикон 1. Приходи на општините во периодот 2011-2013 година

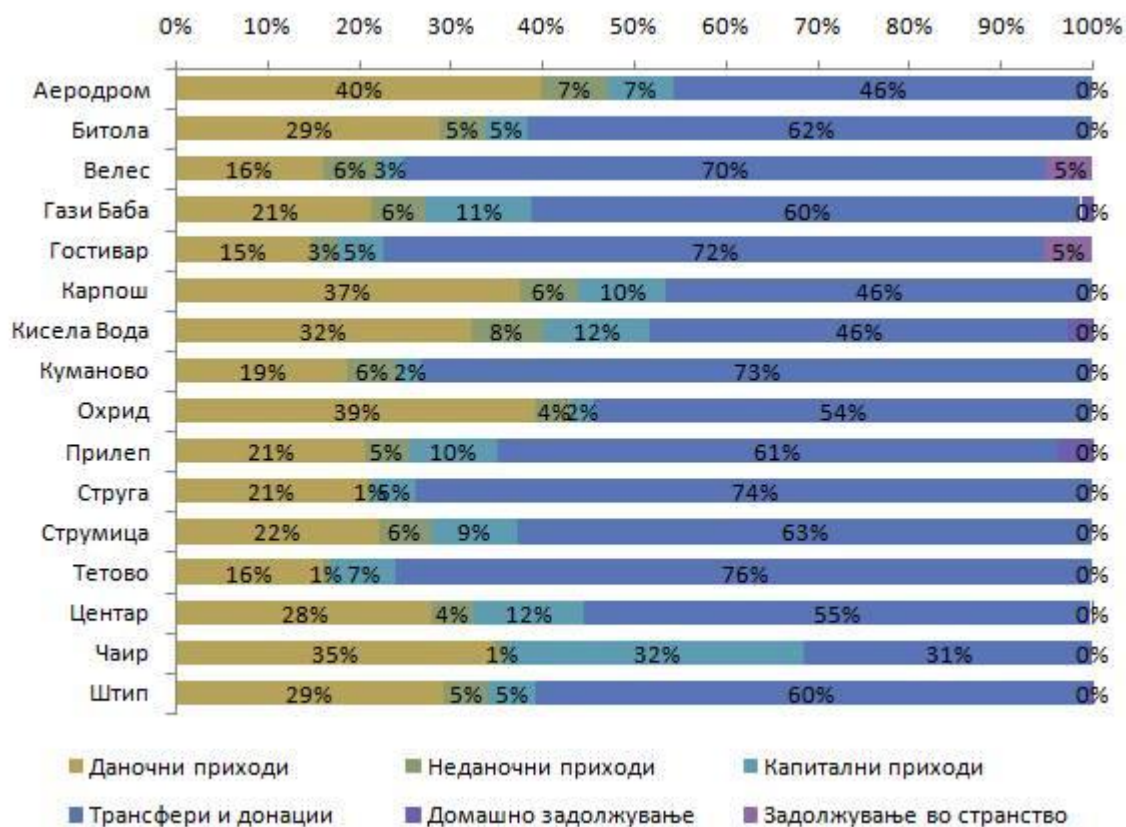
Извор:

Службени гласила на општините, Централен Регистар на РМ; пресметка на Finance Think.

Анализата на структурата на приходите прикажана на Графикон 2 ги објаснува изворите на вкупните приходи на општините. Од Графиконот се гледа **дека приходите по основ на трансфери и донации** имаат значително најголемо учество во вкупните приходи, што во поедини случаи, како во општините Тетово, Струга, Куманово и Гостивар, достигнува над 70%. Со други зборови, дури 70% од вкупните приходи на овие општини се генерирани преку трансфери и донации. Тука, пред се, спаѓаат трансферите од другите нивоа на власт, односно од централниот буџет, и повеќе видови на донации. Ваквите податоци укажуваат на исклучително голема зависност на општините од буџетот на централната власт, и нивна „слабост“ во генерирање на сопствени приходи.

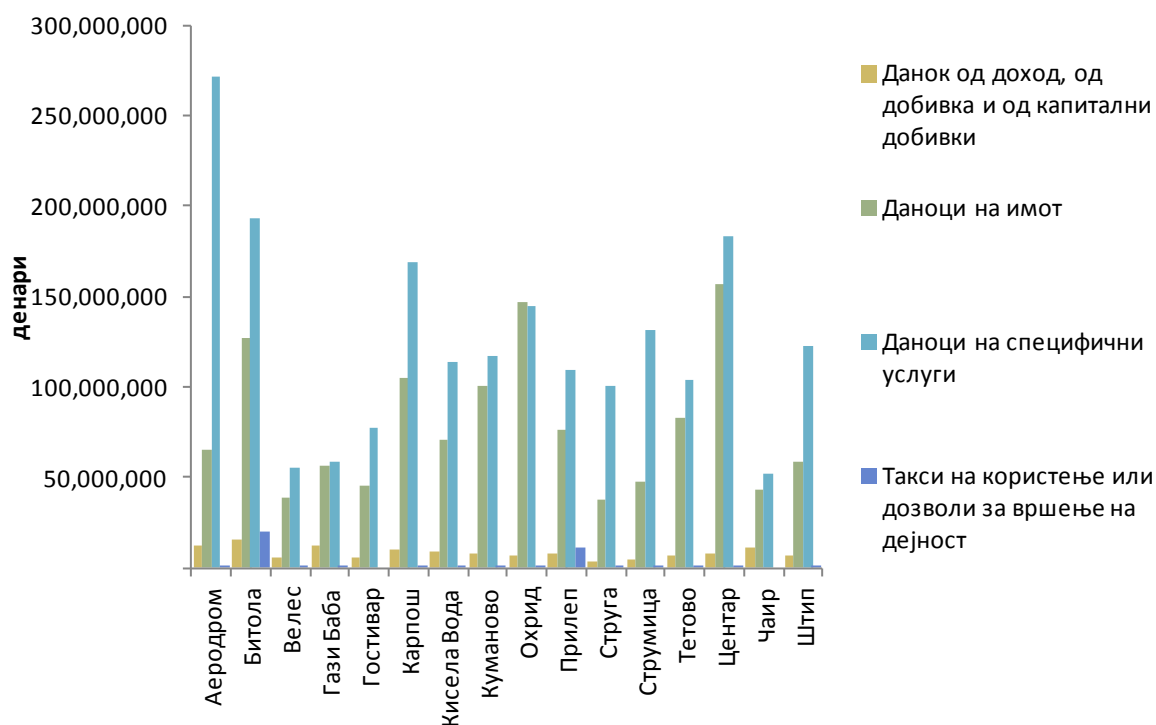
Графикон 2. Структура на приходи во 2013 година

Извор: Службени гласила на општините, Централен Регистар на РМ; пресметка на Finance Think

Втор најголем извор на приходи во општините, се приходите собрани по основ на наплатени даноци. **Даночните приходи** претставуваат приноси кои се добиваат преку даноци на доход, имот, добивка, капитална добивка, ДДВ, акцизи, такси и специфични даноци. Оваа категорија ја предводат општините Аеродром, Охрид, Чаир и Кисела Вода, со учество на даночните во вкупните приходи од над 35%. Ваквата состојба е предводена од високиот степен на даночни приходи од специфични даноци, како што се комунални даноци, потоа такси од дозволи за користење или вршење дејност и такси на моторни возила, даноци на имот и сл. Учеството на поединечните приходи од даноци, во вкупните даночни приходи, може да се види на Графикон 3.

Графикон 3. Структура на даночните приходи во 2013 година

Извор: Службени гласила на општините, Централен Регистар на РМ; пресметка на Finance Think

Ако се вратиме на Графикон 2, ќе забележиме дека трет извор на општински приходи се **капиталните приходи**. Капиталните приходи на општините се составени од: продажба на капитални средства, продажба на стоки, продажба на земјиште и нематеријални вложувања, капитални трансфери од невладини извори и камати. Доколку се разгледува нивното ниво, заклучокот е дека општина Чаир има убедливо најголемо учество на капиталните во вкупните приходи од 32%. Но, ако се земе во предвид апсолутниот износ на генерирани капитални приходи, тогаш лидерската позиција и припаѓа на општина Центар, со собрани капитални приходи од речиси 150 милиони денари, во 2013 година. Најголем дел од генерираните капитални приходи во општина Центар се поврзува со продажбата на државно земјиште и нематеријални вложувања, а генерираните приходи најмногу зависат од големината на општината,

атраaktivноста на земјиштето и неговата цена. Остатокот капитални приходи, оваа општина ги остварила преку продажбата на капитални средства.

Неданочните приходи учествуваат од 1%-8% во вкупните приходи на општините. Структурата на неданочните приходи е составена од претприемачки приход и приход од имот, глоби, судски и административни такси, такси и надоместоци, други владини приходи и други неданочни приходи. **Приходи од домашно задолжување** се забележани кај општините Прилеп, Гази Баба, Кисела Вода, Центар и Штип, а Велес и Гостивар се единствените општини кои во 2013 година се задолжиле на странски пазар и со тоа генерирале **приходи од странско задолжување**.

3. Анализа на расходите

Расходите на општините претставуваат сите издатоци кои се појавуваат во текот на една година. Според Правилникот за класификација на расходите (Министерство за финансии, 2009), расходната структура се состои од следниве подкатегории:

- *Плати и надоместоци*, каде спаѓаат основните плати, придонеси за социјално осигурување, останати придонеси и плати и надоместоци;
- *Резерви и недефинирани расходи*, што ги сочинува: финансирање на нови програми и потпрограми, постојана резерва, тековна резерва и резерви за капитални расходи;
- *Стоки и услуги*, каде спаѓаат: патни и дневни расходи, комунални услуги, греење, комуникација и транспорт, материјали и ситен инвентар, поправки и тековно одржување, договорни услуги, други тековни расходи и привремени вработувања;
- *Тековни трансфери до вонбуџетските фондови*, што ги сочинуваат трансфери до Фондот за ПИОМ, трансфери до Агенција за вработување и трансфери до Фондот за здравствено осигурување;
- *Тековни трансфери до единиците на локална самоуправа*, каде спаѓаат дотации од ДДВ, наменски дотации, блок дотации и дотации за делегирани

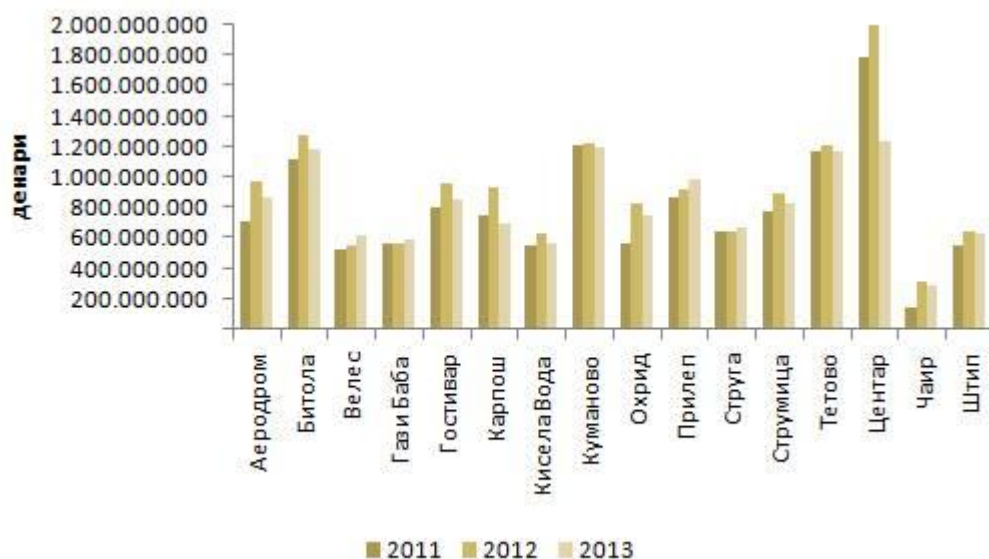
одделни надлежности;

- *Каматни плаќања*, каде спаѓаат каматни плаќања кон нерезидентни кредитори, каматни плаќања кон домашни кредитори и каматни плаќања кон други нивоа на власт;
- *Субвенции и трансфери*, и тоа субвенции за јавни претпријатија, субвенции за приватни претпријатија, трансфери до невладини организации, разни трансфери и исплата по извршни исправи;
- *Социјални бенефиции*, каде спаѓаат издатоците за пензиско, инвалидско и социјално осигурување;
- *Капитални расходи*, за купување на опрема и машини, градежни објекти, други градежни објекти, купување на мебел, стратешки стоки и други резерви, вложувања, купување на возила, трансфери до вонбуџетски фондови, капитални дотации до ЕЛС и капитални субвенции за претпријатија и невладини организации;
- *Отплата на главнина.*

3.1 Анализа на општинските расходи: капитални инвестиции или тековна потрошувачка?

Во овој дел ќе ги анализираме расходите и тоа најпрво на агрегирано ниво, односно колку изнесуваат вкупните расходи по општини, износот на тековните и капиталните расходи, а потоа ќе ја анализираме нивната структурата. Од Графикон 4 може да се утврди дека, како и во случајот со приходите, општина Центар има остварено највисоко ниво на расходи, особено во 2011 и 2012 година, од околу 2 милијарди денари, додека Чаир е општина со најниски реализирани расходи, во износ од околу 300 милиони денари во 2013 година. Останатите три општини со најголем износ на реализирани расходи се Битола, Куманово и Тетово.

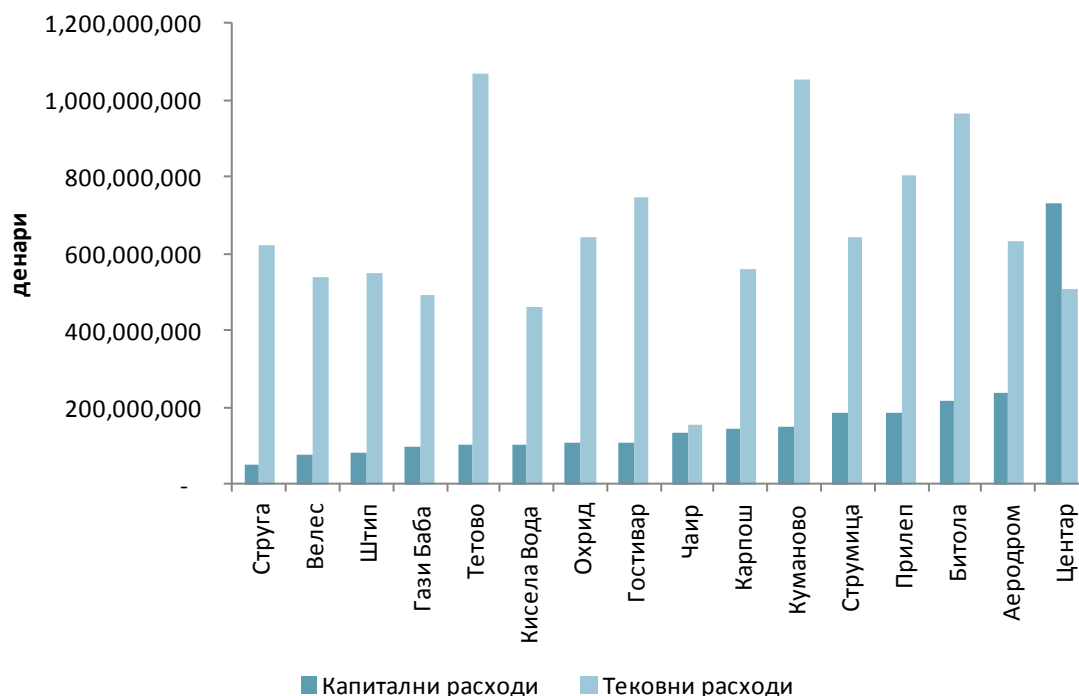
Графикон 4. Износ на расходите во периодот 2011-2013 година

Извор: Службени гласила на општините, Централен Регистар на РМ; пресметка на Finance Think.

Анализата на учеството на тековните и капиталните во вкупните расходи на општините, навистина разочарува. Од Графикон 5 може да се види дека трошоците за финансирање на капитални проекти во општините се минимални, во споредба со износот на средства што општините го користат за финансирање на тековните активности. Во општините Струга, Велес, Штип и Гази Баба, во 2013 година, биле одвоени помалку од 100 милиони денари за финансирање на капитални проекти. Во останатите општини, освен Центар, капиталните расходи достигнале најмногу 200 милиони денари. Центар е единствена општина во која капиталните расходи се повисоки од тековните, достигнувајќи дури 730 милиони денари.

Графикон 5. Тековни и капитални расходи во 2013 година

Извор: Службени гласила на општините, Централен Регистар на РМ; пресметка на Finance Think.

За да ја разбереме целта за која се потрошени општинските средства, треба да се направи анализа на структурата на реализираните расходи, прикажана на Графикон 6. Од Графиконот се гледа дека, најголемо учество во вкупните расходи **имаат расходите по однос на плати и надоместоци**, кои во општините Тетово, Струга и Гостивар, достигнуваат ниво од над 65% од вкупните реализирани расходи. Потоа следат општините во граница од 50%-60%, како Куманово, Тетово, Велес, Штип, Охрид и Гази Баба. Најголема подкатегија тука, се расходите за основни плати и социјалните придонеси за истите. Центар и Чаир се општини со најниско учество на трошоците по основ на плати и надоместоци, 21% и 12% соодветно.

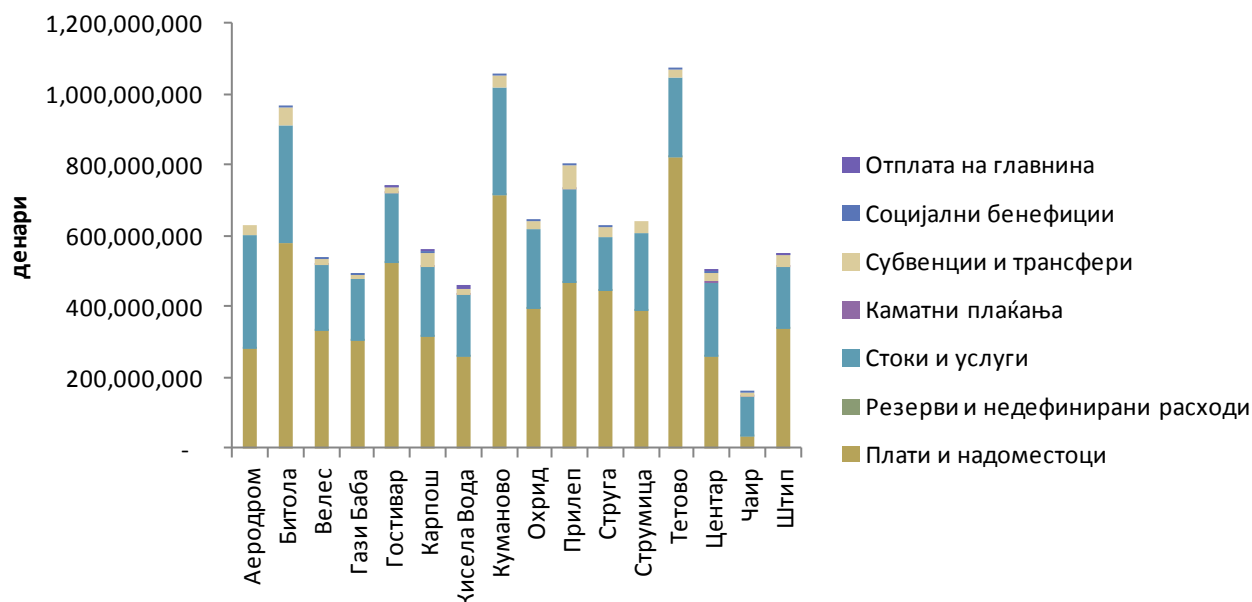
Графикон 6. Структура на расходи во 2013 година

Извор: Службени гласила на општините, Централен Регистар на РМ; пресметка на Finance Think.

Расходите за стоки и услуги се на второ место во вкупните расходи на општините. Структурата на оваа категорија на расходи покажува дека најмногу се троши за комунални услуги, греење, комуникација и транспорт, поправки и тековно одржување и договорни услуги. Најчесто, тие учествуваат со 20% до 30% во вкупните расходи, со исклучок на општините Чаир и Аеродром, каде учествуваат со 38% и 37%, соодветно. Со оглед на тоа дека и расходите за плати и надоместоци и расходите за стоки и услуги припаѓаат на категоријата тековни расходи, од Графикон 7 се гледа дека овие два вида на тековни расходи имаат најголемо учество во вкупните тековни расходи. Над 90% од вкупните тековни расходи во сите општини, се користат за финансирање на овие две тековни активности. Останатите 10% се користат за субвенции и трансфери, социјални бенефиции, резерви и недефинирани расходи, каматни плаќања и отплата на главнина.

Графикон 7. Структура на тековни расходи во 2013 година

Извор: Службени гласила на општините, Централен Регистар на РМ; пресметка на Finance Think

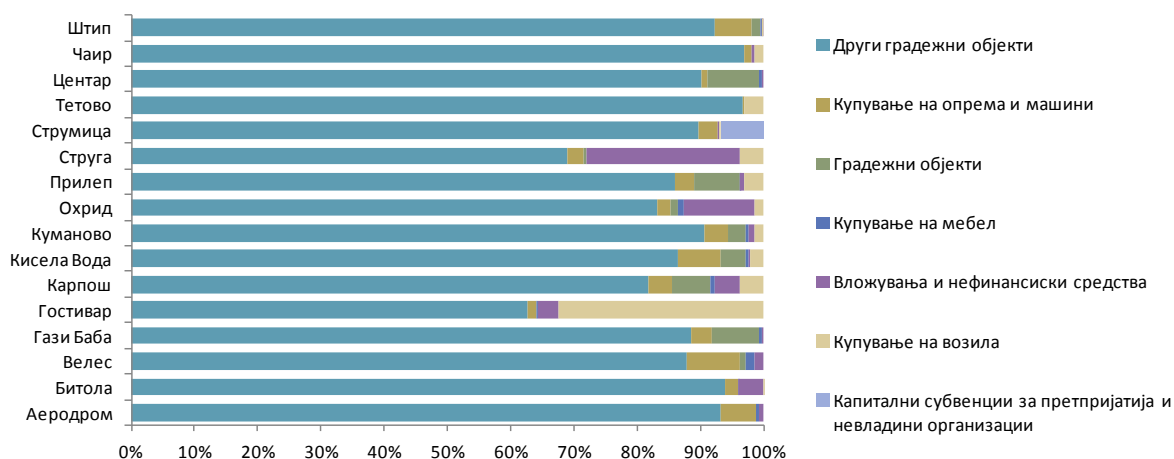
Капиталните расходи се третиот начин на кој се трошат најголем дел од средствата од општинските буџети. Капиталните трошења се особено важни бидејќи истите имаат долгорочни ефекти. Правилните капитални инвестиции се одразуваат на растот и развојот на секоја од општините, како во поглед на подобрување на животот на населението, така и во создавање на приходи во иднина.

Анализата на структурата на капиталните расходи во 2013 година покажува дека во сите општини, без исклучок, најголем дел од капиталните расходи се однесуваат на расходи за други градежни објекти (Графикон 8). Освен општина Кисела Вода, останатите општини не даваат дезагрегирани информации што се вклучува оваа категорија. Според општина Кисела Вода, оваа категорија вклучува капитални расходи за изградба и реконструкција на мостови, улици, патишта и автопати; изградба на капацитети за водоснабдување и енергетика и подготовка за капитални проекти; изградба на споменици и други објекти. Со оглед дека намената е широка од патишта до споменици, не може со прецизност да оцениме дали овие капитални расходи се со долгорочен ефект. Дополнителна нетранспарентност е што ставката „друго“ (ставка

други градежни објекти и во рамки на неа подставка изградба на други објекти) е поголема отколку основната ставка градежни објекти.

Графикон 8. Структура на капитални расходи во 2013 година

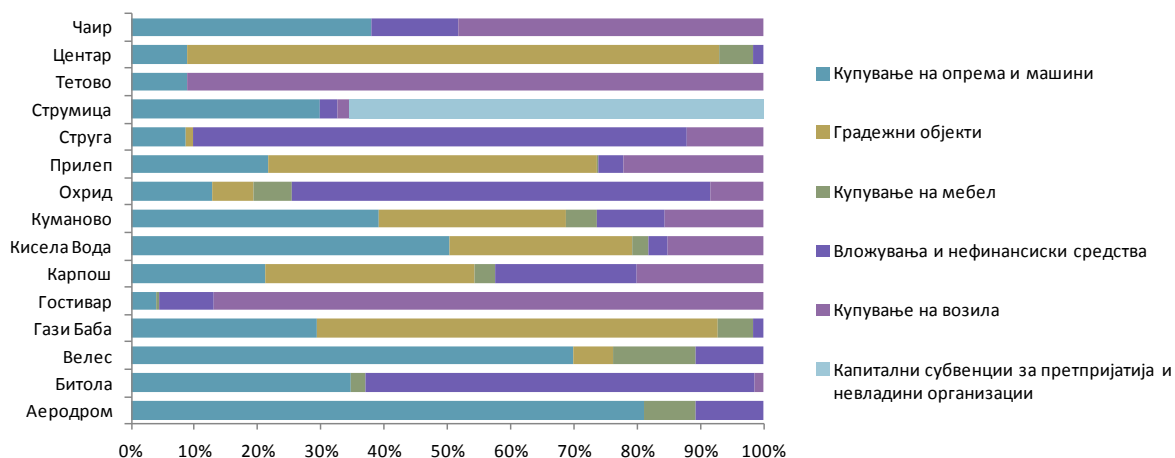

Извор: Службени гласила на општините, Централен Регистар на РМ; пресметка на Finance Think

Сите останати видови капитални расходи имаат мало учество во вкупните капитални расходи. Единствено во Гостивар, биле потрошени 33% од вкупните капитални расходи за набавка на возила, а во Струга пак, 25% од капиталните расходи биле инвестирани во нефинансиски средства.

Ако се разгледа структурата на капиталните расходи без расходите за други градежни објекти, прикажана на Графикон 9, се забележува дека секоја општина ги инвестира своите капитални расходи на различен начин. Некои општини (Аеродром, Велес и Кисела Вода) голем дел трошат за купување на машини и опрема, Чаир и Гостивар за набавка на возила, Центар, Прилеп и Гази Баба за градежни објекти, Битола, Охрид и Струга ги инвестираат во нефинансиски средства, а Струмица пак, инвестира во капитални субвенции за претпријатија и невладини организации.

Графикон 9. Структура на капитални расходи без други градежни објекти во 2013 година

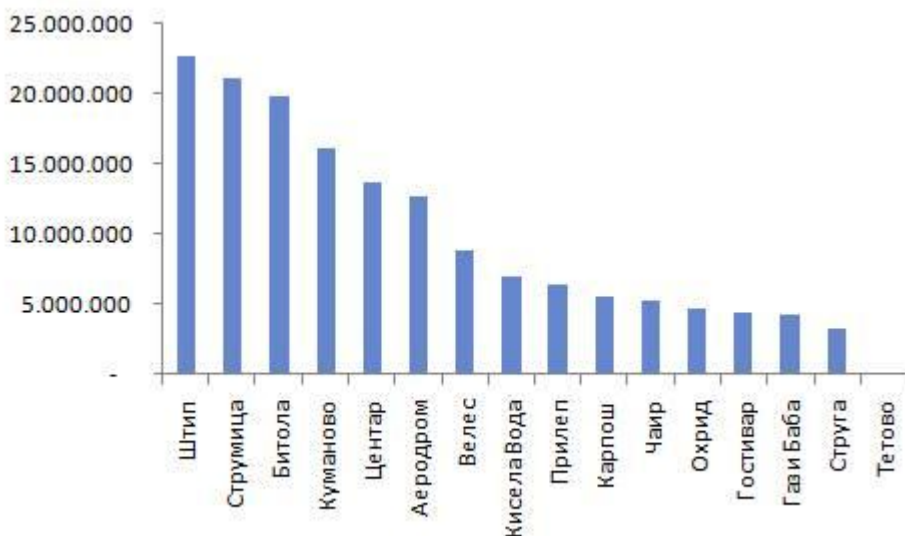

Извор: Службени гласила на општините, Централен Регистар на РМ; пресметка на Finance Think

3.2 Општествена одговорност на општините

Анализата на општинските расходи ја продолжуваме со анализата на трансферите до невладините организации (Графикон 10). Невладините организации имаат посебна улога во јакнење на општинските капацитети. Соработката со овој сектор овозможува пристап до знаење и финансиски средства кои се секогаш добредојдени, а истите се залагаат за доброто на одредени општествени групи. Нивната моќ не треба да се занемари и релацијата треба да се негува и да биде посебно адресирана од страна на општинските органи. Општините Штип, Струмица и Битола издвојуваат најголем дел за трансфери до невладиниот сектор, а Гостивар, Гази Баба и Струга инвестирале помалку од 4 милиони денари во овие организации.

Графикон 10. Трансфери до невладини организации во 2013 година

Извор: Службени гласила на општините, Централен Регистар на РМ; пресметка на Finance Think

4. Транспарентност на општините

Најголем проблем при анализата на завршните сметки на буџетите на 15 најголеми општини, според бројот на жители, беше нетранспарентноста на општините при известувањето. Сите општини имаат сопствени веб страни каде што ги презентираат предлог буџетите, буџетите и нивните ребаланси, како и Службени гласила на општините во кој се објавуваат завршните сметки на буџетите, со исклучок на општините Струга и Тетово, кои воопшто не ги објавуваат завршните сметки и буџетите. Најголем проблем при собирањето на податоците беше нивната нечитливост (општини Аеродром и Центар), непотполност (општина Карпош ги објавува само приходните биланси, додека делот со расходите на општината не е објавен а општина Куманово нема јавна објава на буџетот за 2012 година) и неразбирливост (општина Чаир ги објавува само на албански јазик). На поднесените барања за пристап до информации од јавен карактер, до општините чии податоци недостасуваат, позитивно одговорија општините Аеродром и Центар и Чаир додека од општините Куманово, Струга и Тетово сеуште немаме добиено повратна информација.

Заклучок и препораки

Анализата на буџетите на 15 најголеми општини во Македонија, според бројот на жители, даде подетална слика за потеклото и начинот на кој се трошат буџетските средства на општините. Најголем дел, во некои општини и до 70%, од вкупните приходи на општините се добиваат од буџетот на централната власт, односно ставката трансфери и донации зафаќа најголем дел од вкупните општински приходи. Останатите приходи, општините ги генерираат по основ на наплатени даноци и генерирани капитални приходи преку продажба на државно земјиште. Анализата на начинот на кој се трошат овие средства на општините, открива дека најголем дел од нив се трошат за финансирање на тековните активности на општините и тоа за плати и надоместоци (во некои општини и до 70%) и расходи за стоки и услуги и тоа за комунални услуги, греење, комуникација и транспорт. Само мал дел од општинските средства се трошат за капитални инвестиции за кои е крајно нејасно дали станува збор за инвестиции со долгорочни ефекти или споменици.

Ова истражување ги дава следните препораки до локалните власти на 15 најголеми општини во Македонија:

- Да се зголеми транспарентноста за буџетите, преку редовно објавување на завршните сметки во разбирлив формат и подетална форма.
- Да се намали зависноста од централниот буџет преку зголемување на учеството на приходи од сопствени извори.
- Да се зглеми учеството на капиталните расходи на сметка на тековните расходи. И тоа, да се тежнее кон инвестиции во патна инфраструктура и капацитети за развој на општините наместо споменици и непродуктивни капитални инвестиции.
- Во рамки на капиталните расходи, ставката “друго,” и “други градежни објекти,” да се дезагрегираат на подетални ставки.
- Да се зголеми свеста за општествена одговорност. Општините да ја зголемат соработката и поддршката на невладините организации.

Користена литература

1. Министерство за финансии на Република Македонија. (2009). *Правилник за класификација на приходите*
2. Министерство за финансии на Република Македонија. (2009). *Правилник за класификација на расходите*
3. Службен Весник на Република Македонија бр. 171/12. (2012). *Закон за буџетите – пречистен текст*
4. Gruber, J. (2005). *Public finance and public policy*. New York Worth Publications
5. Huddleston, J.R. (2005). The intersection between planning and the municipal budget. *Lincoln Institute of Land Policy Workshop on Curriculum for Graduate Planning Programs*
6. Jain, P.C. (1989). *Economics of public finance*. Atlantic Publishers & Distributors
7. Tassonyi, A. (2002). Municipal budgeting. *Canadian Tax Journal* 50(1)